ולא מורידין [א]אבל המינין והמסורות [ב]והמומרים [ג]היו מורידין ולא מעלין א"ל אני שונה [1]לכל אבידת אחיך [ב]לרבות את [ג]המומר ואת אמרת היו מורידין [ד]סמי מכאן מומר ולישני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעיס קסבר [ה]אוכל נבילות להכעיס מין הוא איתמר מומר [ו]פליגי (א) רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר [ז]להכעיס מין הוי וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא דלהכעיס הוא וקתני מומר התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא אמר מר [ח]היו מורידין אבל לא מעלין השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעי אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכא שאם היתה מעלה בבור מגררה דנקיט ליה עילא ואמר לא תיחות חיותא עלויה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא נצרכא שאם היתה אבן על פי (ב) הבאר מכסה אמר לעבורי חיותא עילויה רבינא אמר [ט]שאם היה סולם מסלקו אמר בעינא לאחותי ברי מאיגרא ת"ר [י]ישראל מל את העובד כוכבים לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא [כ]ועובד כוכבים לא ימול ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גבו אבל בינו לבינו לא ורבי מאיר אומר אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא דזימנין דמצלי ליה סכינא ומשוי ליה כרות שפכה וסבר ר"מ עובד כוכבים לא ורמינהו [ל]עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי [מ]ורופא עובד כוכבים ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר"מ רבי יהודה אומר ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים איפוך ר"מ אומר ימול כותי ולא עובד כוכבים ר' יהודה אומר עובד כוכבים ולא כותי וסבר ר' יהודה עובד כוכבים שפיר דמי והתניא ר' יהודה אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנא' [2]ואתה את בריתי תשמור אלא לעולם לא תיפוך והכא במאי עסקינן ברופא

מינין. כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים: **מסורות.** מלשינים לשקר(ט) המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין(י): **לתיאבון.** כשאין להם כשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס: **מין הוא.** והא תנא ליה רישא מינין. בכמה דברים אנינו חילוק בין מין למומר(כ) כגון (ל)ספר תורה שכתבו מין ישרף והכא(מ): **פרעוש ויתוש** אין אדם אוכלן לתיאבון: **לטעום טעמא דאיסורא.** לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולם: **שאם היתה מעלה בבור.** עשויה בקרקע ויכול לעלות (ג) מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר: **דנקיט ליה עילא ואמר.** כלומר אית ליה לאישתמוטי מאיבה ולמימר ליה: **דלא תיחות חיותא דידיה עליה.** דרך מעלה זו ותמות בבור: **בעינא לאעבורי חיותא עליה.** צריך אני להעביר עדר לאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו: **לאפוקי לשום מורנא.** תולעת שיש לו בערלתו דלא לאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין: **דמלי.** מטה הסכין כדמתרגמינן מטה משפט(ס) מללי דין: **כרות שפכה.** מי שנכרתת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף ושוב אינו מוליד: **רופא.** שיודע למול: **ימול עובד כוכבים(ע).** שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם: **ואל ימול כותי.** שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו.) ומלין את בניהם לשם יונה זו: **כותי ולא עובד כוכבים.** מפני שחשוד על שפיכות דמים:

רופא

ולא מורידין. וא"ת הא אמרינן במסכת סופרים (פט"ו) כשר שבכנענים(פ) הרוג וי"ל דבירושלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה ומביא ראיה מויקח שש מאות רכב בחור ומהיכן היו מהירא את דבר ה' ואע"פ שסתם כנענים(צ) עובדי כוכבים ומזלות הם ועוברין על שבע מצות מכל מקום אין מורידין דרביניהו בקרא להתירא (ק)דכתי' והיה לך למס ועבדוך (דברים כ): **אני** שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר(ר). תימה מאי פריך דלמא לעולם אימא לך דמורידין ואפילו הכי משיבין לו אבידתו דהא במסור לאנסים(ש) אף על פי שממונו אסור לאבד ביד משום דדלמא נפיק מיניה ברא מעליא דכתיב יכין רשע וצדיק ילבש ואפ"ה היו(ק) מורידין וי"ל דשאני הכא דמההוא קרא דמרבינן השבת אבידתו ילפינן השבת גוף בישראל והשבותו לרבות אבידת גופו (ר)וכמו דאתרבי ישראל איתרבי (ד) לכולהו בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו צריך ולפדותו כדמשמע פרק השולח (גיטין דף מז.) דבעי רבי אמי למיפרקיה אם היה מומר לתיאבון אלא לפי שהיה מומר להכעיס קאמר לא שבקינן לי למפרקיך וגם להלוותו ברבית אסור כדמשמע בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סג.) אהדר ליה דנימי בהלך ומומר לתיאבון אתה מצווה להחיותו ומיהו מומרים של זמניהם(ב) להכעיס הן דשבקי התירא ואכלי איסורא ומטמעי בין העובדי כוכבים וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע מההיא דגיטין (דף מז.) דלא מחייב למפרקיה ומותר(ג) ליקח מהם רבית ואע"פ שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור והוי ליה למימר כל היכא דקרינא ביה לא תשיך קרי ביה לא תשוך מ"מ כיון דאין אתה מצווה להחיותו אינך מצווה להלוותו בלא רבית דלא קרינא ביה וחי אחיך עמך ואמרינן (ה) בירושלמי דמלוין כותאי דקסרי מותר להלוותן ברבית והא דאמרינן(א) עובדיה לוה מיהורם בן אחאב ברבית כדי לפרנס הנביאים אף על גב דיהורם ישראל מומר הוה ואסור ליתן לו רבית שאני התם לפיקוח נפש הוה ומלוה אבל מסור מיגרע גרע מיניה ובכל מקום שונה מסור אבל מין ולא איתרבי אלא אבדה ושמא מאן דלית ליה(ו) ממון מסור אסור לאבדו ביד אית ליה נמי דמשיבין אבידתו ומטעמא דיכין רשע וצדיק ילבש: **סמי** מכאן מומר. נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי ר' יוחנן מומר מלמתנייה בהדי מינים אבל לדברים אחרים אלינו בכמה מקומות שונה מינים ומומרים יחד בפ"ק דר"ה השנה (דף יז.) המינים והמומרים והמסורות יורדין לגיהנם ובפרק השולח (גיטין דף מה:) ס"ת שכתבו מין ומומר ומסור וכו': **וחד** אמר להכעיס נמי מומר. תימה מדתני בפ"ב דהוריות (דף יא.) אכל חלב הרי זה מומר ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים ובעי תלמודא מאי קאמר ומסיק ה"ק אכל חלב לתיאבון הרי זה מומר להכעיס הרי זה מין ואיזהו מומר שסתמו מין פי' דמחלב לא ידעינן דשמא אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול ומש"ה קאמר זה האוכל נבילות וטרפות פי' נבלה שמתה מחמת חולי וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה ראויה לאכילה ואם כן לא אכל אלא להכעיס אבל לא איירי (ז)בנשחטה בסכין דלא הוי קרוי מין בסתמא דשמא אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול ובשלמא לרבי יוחנן ניחא דקאמר דמומר אוכל נבלות להכעיס מין הוא אלא למ"ד מומר מאי איכא למימר (ו) הרי זה אוכל נבלות שקצים ורמשים י"ל דמאן דלית ליה הכא דהוי מומר מפ' לברייתא הכי אכל חלב הרי זה מומר סתמו לתיאבון שטוב הוא לאכול ומכריזין על אבידתו ואין מורידין ואיזהו מומר שסתמו להכעיס ואין מכריזין על אבידתו וגם היו(ח) מורידין אותו לבור אוכל נבלות וטרפות דמאיסי דומיא דשקצים ורמשים: **איזהו** מין זה העובד אלילי כוכבים. הכא משמע דישראל מומר לעבודת כוכבים נקרא מין ותניא בפ"ק דחולין (דף יג.) שחיטת מין לעבודת כוכבים פתו פת כותי וכו' וקשה דבפ"ק דחולין (שם:) אמרינן אין מינין בעובדי כוכבים(ט) ובעי למאי הלכתא לשחיטה יינן נסך השתא שחיטת מין דישראל אסורה דעובדי כוכבים מיבעיא ומאי קושיא הא אשכחנא ישראל עובד עבודת כוכבים חמור מעובד כוכבים דאילו ישראל מומר לעבודת כוכבים הרי זה מין ולכ"ע משמע הכא דמורידין ועובדי כוכבים אע"פ שכולם עובדי עבודת כוכבים אין מורידין ואף לענין שחיטה כיון דהוי מין תניא התם שחיטת מין לעבודת כוכבים ואילו עובד כוכבים לא אשכחנא דאמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אלא ר' אליעזר י"ל דהא דאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו כגומר לעבודת כוכבים שהוא אדוק ביותר אבל ישראל העובד עבודת כוכבים אין שחיטתו כשחיטת מין וראיה מדאמר בפ"ב דחולין (דף לט.) השוחט לזרוק דמה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה ורשב"ל אמר מותרת ופ"ה לשם דמותרת אף באכילה ואע"פ שהשוחט חייב מיתה כדאמר פרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סא.) עד כאן לא אמר רשב"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדו בסייף אלמא אף בעובד עבודת כוכבים אין שחיטתו נאסרת בסתם: **התם** בעי למיטעם טעמא דאיסורא. תימה מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש מאוכל שקצים ורמשים דהוא מין אף בסתמא בברייתא דהוריות (דף יא.) שהבאתי לעיל י"ל דהכא איירי במפרש בהדיא דלכך הוא עושה א"נ התם קתני אוכל שקצים ורמשים דמשמע הרבה בזה אחר זה דמקמייתא טעם טעמא אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד: **דלא** תיחות חיותא עילויה. משמע דלאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהוי איבה ותימה מאי איבה שייכא הכא הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה י"ל דמורידין היינו כשידינו תקיפה בזה"ב(כ) אבל לא מעלין אף (ז) אין ידינו תקיפה היכא דלית ליה לאשתמוטי ומעיקרא הכי פריך השתא אחותי מחתינן כשידינו תקיפה אסוקי השתא מיבעיא כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לו:

לאפוקי לשום מורנא דלא. כפ"ה דלאסור לרפאות בחנם אבל בשכר שרי משום איבה ולאיה (ח) בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) דרב שימי בר אשי עבדא ליה להוא עובד כוכבים לדבר אחר ואיתסי אלמא שרי לרפאות עובד כוכבים אלא ודאי בשכר הוה ועוד י"ל דהתם נמי בחנם הוה ולהתחכם ברפואות יכול להיות מותר וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפואות עשה כן(י):

ברופא

עין משפט
נר מצוה

כג א מיי' פ"י מהלכות עבודת כוכבים הל' א ופ"ד מהלכות רוצח הי"י סמג לאוין קנג טוש"ע י"ד סי' קנח סעיף ב' וטוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ה:

כד ב מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הלכה ב סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסו סעיף ב:

כה ג מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה יב (ופ"ט מהלכות עבודת כוכבים) סמג לאוין קסג טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וטוש"ע י"ד סימן קנח סעיף א:

כו ד ה מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה י ופי"א מהלכות אבידה הלכה ב סמג שם וסי' עד טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וסימן רסו סעיף ב:

כז ו מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה י סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וטור ש"ע י"ד סימן קנח סעיף ב:

כח ז מיי' פ"ב מהלכות מילה הלכה א סמג עשין כח טור וש"ע י"ד סימן רסד סעיף א:

◆

רבינו חננאל

דתניא העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אלו כולן בשכר שרי. ורתאם אביי ואמר המילדת יכולה לומר לעובדת כוכבים דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו שבתא דידכון דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. באנוקי אי פנויה היא יכולה למימר בעינא לאינסובי ולא מגלינא נפשאי ואי אשת איש היא יכולה למימר לא מודהמנא באפי בעלי. העובדי כוכבים והרועים נמי יכיל למימר ברי קאי איגרא ומסתפינא דלמא נפיל ואנא והיטנא לאחותיה אי נמי נקיטנא לי זימנא לבי דוור כלומר קבע לי זמן השופט שאם לא אבוא יתחייב עלי הדין ואני רץ לומר לו הנה באתי: תני רבי אבהו קמי דר' יוחנן המינין והמסורות והמומרין והאפיקורסין היו מורידין אבל לא מעלין אמר ליה אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר ואת אמרת היו מורידין סמי מכאן מומר ש"מ דאפיקורסין רע מן המומר הוא: איתמר (מ"ט) מומר לאכול נבילה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר להכעיס מין הוא וחד אמר אפילו להכעיס מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים. מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא להכעיס הוא ופשטינן הכא: אמר מר היו מורידין ולא מעלין ומקשינן השתא אחותי מחתינן להו אסוקי מבעיא ליה למימר דלא אצטריך ליה למימר דלא מסקינן. ופרקינן לא נצרכא אלא אם היתה מעלה בבור ויכול לעלות ירדו לה ומגררה ואומר לו שלא ירד עליך חיה רעה או מגררה. אי מטיל אבן גדולה על פי הבור ואומר לו להעביר בהמותי אני צריך ומהדירא שמא יפלו בבור כלומר לבור והיו באין בעלילות אתם לו אי היו ההורגין אותם בידים: ת"ר ישראל מל את העובד כוכבים לשום גירות אבל לרפאותו משום מורנא אסור פי' מורנא תולעים כדגרסי' בגמ' דשריפות (דף פח) מורנא פליגי בה

מסורת הש"ס

א) [כת"י: והמשומדים], ב) [היו ליתא בכ"י], ג) [בכ"י: המשומד, וכן להלן], ד) הוריות יא., ה) [היו ליתא בכ"י], ו) [תוס' פ"ג ה"ה], ז) מנחות מב., ח) [בכ"י: ארמאי וכן להלן], ט) כת"י ליתא, י) כת"י: ביד גוים, כ) כת"י: למשומד, ל) [גיטין מה:], מ) כת"י: ומורידין להכא, נ) [דברים כ], ס) כת"י: ארמאי, וכן להלן, ע) כת"י: שבגוים, גוים, פ) כת"י: המשומד, וכן בכל העמוד, צ) [מלואים כ"ק קיט.], ק) כת"י ליתא, ר) [מלואים כ"ק סא:], ש) [וסנהדרין עג.], ת) כת"י: עכשיו, א) כת"י נוסף: עכשיו, ב) [מהר"ר פלי"א ובתנחומא פ' משפטים], ג) [ב"ק קיט.], ד) פי' כעובד כוכבים שמצא או נפגין פנומה ויותר נראה להניח כשנשחטה בלא סכין. רש"א, ד) כת"י: כאומות, ה) ליתא בכ"י, ו) כת"י: עשה לגוי ולא לישראל.

◆

תורה אור השלם

1. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: בראשית יז ט

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא וכו' דכתי' והי' לך למס. עיין לקמן דף סד ע"ב תוס' ד"ה אחהי וכבר רשום בהגהות הגאון מהרי"ף ז"ל:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' פליגי ביה רב אחא: (ב) שם אבן על פי הבור מכסה אמר בעינא לעבורי חיותא עלויה רבינא אמר לא נצרכא שאם היה סולם: (ג) רש"י ד"ה שאם וכו' לעלות בה מגררה: (ד) תוד"ה אני וכו' וכמו דאתרבי ישראל אתרבי נמי מומר לכולהו: (ה) בא"ד ואמרינן נמי בירושלמי: (ו) ד"ה וחד וכו' מאי איכא למימר בהא דקתני ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים י"ל: (ז) ד"ה דלא וכו' אף אם אין ידינו: (ח) ד"ה לאפוקי וכו' ורפאיה מפרק וכו' עבד ליה:

◆

מוסף רש"י

ולא מורידין. אותן לבור להמית אותן בידים (עי' יג: וסנהדרין נז.). רופא. מוהל (מנחות מב.). ואל ימול כותי. לפי שמל לשם הר גריזים (שם).

◆

רבינו חננאל (המשך)

רב אחא ורבינא: ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים ואפי' אחרים [עומדים] על גביו דזימנין דמצלי ליה לסכיניה ומשוי ליה כרות שפכה דברי ר"מ וחכ"א בינו לבינו לא ימול אבל מל הוא בזמן שאחרים [עומדים] על גביו ולא חיישינן דלמא מצלי ליה לסכינא ומשוי ליה לערוקא כרות שפכה ומקשי' וסבר ר"מ